

1945-ci ilin noyabrında Adil Babayevin "Kommunist" qəzetində "Çinar" adlı şeiri çap olunmuşdur.

*Daddımsa aləmin hər nemətini,
Dilbər guşələrdə ötdü ə ömrüm,
Dünyanın ən böyük səadətinə,
Bu boyu çinarın altında gördüm .*

Xalq şairi Səməd Vurğun şeri çox bəyənir və ona "Mənim arzum" adlı şeir həsr edir:

*Şair! Nə incədir, rübabın sənin!
Uçurdu ruhumu çaldığın bu saz!
Vətən torpağında bitən gülşənin
Yarpağı saralıb, çiçəyi solmaz.*

Əlbəttə ki, böyük bir sənətkarın gənc qələm sahibinə şeir həsr etməsi ədəbiyyatşünas Əli Səmədlinin təbiri-cə desək, "ali məktəb diplomuna bərabər idi".

Azərbaycan poeziyasında lirik bir şair kimi tanınan Adil Babayev yaradıcılığının ayrı-ayrı dövrlərində bədii ədəbiyyatın müxtəlif növlərinə müraciət etsə də, ən çox lirik-fəlsəfi poeziyada tanınmış, şöhrətlənmişdir. Şairin lirikasını bir küll halında nəzərdən keçirdikdə görürük ki, vətən torpağının gözəlliyi, dünyada baş verən fərəhli və nisgilli hadisələr, fəsilərin özünəməxsus çalarları, insanlar, onların taleyi, mənəvi aləmi bu kövrək qəlbi şairin qəlbini ehtizaza gətirmişdir.

Onun vətənə münasibəti, yurd sevgisi, doğma torpağa bağlılığı nə qədər sələflərindən əxzdirsə, o qədər də orijinaldır. Şairin "Azərbaycan", "Səyyah gəzir yurdumu", "Naxçıvan", "Mənim eş-qim", "Tarımın sarı simi" kimi yüzlərlə şeirləri onun vətənpərvərlik poeziyası haqqında dediklərimizi təsdiq edən tutarlı bədii nümunələrdir.

Şair vətəni qarış-qarış gözib, ürəyinin məhəbbətini, qəlbini hərərətini "ana yurdun gül nəfəsli torpağı"na qatmışdır. O, vətəndən uzaqda olanda da xəyalən ana torpaqdan ayrılmamış və bunu bədii dillə belə ifadə etmişdir:

*Gəzib-dolansam da bütün dünyanı
Bir an unutmaram Azərbaycanı.
Qoy vətən sevgisi şerimin canı,
Kağızım ellərin ürəyi olsun.*

Adil Babayev vətənə, xalqa bağlı şairdir. Şairin elə bir şeri yoxdur ki, orada Azərbaycan torpağının isti nəfəsi yüksək poeziya dili ilə, bədii şəkildə əks olunmasın. Şair nahaq yerə deməyib ki, mənə axtaranda bu torpaqda axtarın, çünki bu torpağın hər qarışında, meşəsində, dağında, daşında qəlbimin bir parçası var.

Hər gülün yarpağında şeir görən, hər bulaq səsinə nəğmə dinləyən, əslində "sənəti həyat yaradır" - fikrile yurdunun sal daşlarında yerini tapan, yazılmamış şeirlərinin ünvanını ana şəfqətində axtaran Adil Babayev "Naxçıvan", "Kaş bir də", "Dəniz sahilində", "Azərbaycan",

"Tarımın sarı simi" və s. şeirlərində vətənin gözəl, təkrarsız mənzərələrini özünəməxsus bədii boyalarla, rəssam həssaslığı ilə gözlərimizin qarşısında canlandırır. Azərbaycanın, doğulduğu Naxçıvan torpağının sözlə rəsmini çəkir, xeyli coğrafi adlar sadalayır.

Bu kiçik şeirdə qədim Naxçıvanın coğrafiyası, füsunkar təbiəti, zəngin sər-vətləri öz poetik ifadəsini tapmışdır:

*Mən-Batabat yaylağında bitən güləm,
Mən- Haçadağdan əsən səhər yeliyəm.
Gəmiqayanın bir parçası,
Əjnövürün qarıyam.
Mən-Naxçıvanın Bakıya,
Laçma, Təbrizə gedən yoluyam.*

bayatılarımız, qoşmalarımız kimi burada da sözün meydanı dar, fikrin meydanı isə geniş olmalıdır"

1968-ci ildən başlayaraq şair mütəmadi olaraq bu janrdə qələmini sınıamış və elə ilk sonetlərində də kamil sonetçinin sənətkarlıq məharəti özünü göstərmişdir. Nümunə üçün ilk sonetlərindən birinə diqqət yetirək:

*İnsan gəlir dünyaya, yaşayır,
bir gün köçür,
Sağ ikən öləndə var,
ölüb sağ qalan da var,*

Böyük arzulardır Tanrım, məbədim

Azərbaycan məhəbbəti, yurd sevgisi, doğma vətənin tərənnümü şairin bu şeirində elə sözlərdən biçilib, elə kəlmələrdən libas geyib ki, müəllifin poetik düşüncələrində, hiss və duyğularında qəribə bir can yanğısı duyulur.

Adil Babayev qələmini həm heca, həm əruz, həm də sərbəst vəznə sınıamış və bu vəznlərin hər birində müvəffəqiyyətli əsərlər yaratmışdır. Şair həqiqi novator kimi hərəkət edərək, klassik şerimizin, şifahi xalq ədəbiyyatının ən yaxşı cəhətlərindən qidalanmaqla bu vəznləri yeni yaradıcılıq xüsusiyyətlərilə, yeni düzüm, bölgü və çalarlarla zənginləşdirmişdir.

Adil Babayevin lirikasının mühüm hissəsini onun sonetləri təşkil edir. Azərbaycan poeziyasında sonet janrına sistemli şəkildə yanaşan, onun gözəl nümunələrini yaradan, bu janra ədəbiyyatımızda tam vətəndaşlıq hüququ qazandıran Adil Babayev olmuşdur. Onun sonet kimi çətin janra müraciəti həyat hadisələrinə daha dərinləndirən nüfuz etmək, müşahidələrini və düşüncələrini aforizm şəkildə söyləmək üçün sonetin verdiyi bədii imkanlardan faydalanmaq arzusu ilə izah olunmalıdır.

Şair özü də bu janra müraciət etməsinin səbəbini "Yolda görüş" adlı kitabına yazdığı "İllər və arzular" adlı ön sözdə belə əsaslandırmışdır: "Yaş artdıqca oxucularla daha ciddi danışmaq, onlarla mənəvi tellərlə daha möhkəm bağlı olmaq arzusu da gücləndi. Mən müasirlərimlə öz fikirlərimi, arzularımı bölüşməyə daha çox ehtiyac hiss etdiyimdən qələmimi ədəbiyyatın müxtəlif janrlarında sınağa başladım. Son illərdə yazdığım poetik əsərlərimin bir qismi sonetlərimdir. Mən doğma poeziyamızda həmin janrın imkanlarından istifadə edib müasirlərimizin arzu və istəklərini, narahət əsrimizin həyəcanlarını qələmə alıram. Sonet eyni zamanda formasının yığcamlığı ilə mənə xoş gəlir. Bizim gözəl

*Günlərin əllərindən gah şirin şərbət içib,
Gah acı zəhər içir dünyada yaşayanlar.*

*Ölüm müdhiş deyildir, yaşamaq çətin işdir,
Onun hər dəqiqəsi arzudur, yüksəlişdir.
Gəlin, əziz dostlarım! Yaşamağı öyrənək!*

Bu sonetində şair ölüm və yaşamağın dialektik mahiyyətini açır, fəlsəfi cəhətdən səciyyələndirir. Adil Babayevin nəzərində "ölüm müdhiş deyil, yaşamaq çətinidir", gərək elə yaşayasan ki, öləndən sonra da ölməz nəğmələr kimi əbədiyyətə qovuşasan. Bu xoşbəxtlik isə hamıya nəsis olmur. Bunun üçün xalqa, vətənə, insanlara təmənnaş xidmət etmək lazımdır. Ümumiyyətlə, insan dünyanın əşrafidir tezisi şairin bir sıra sonetlərinin leytmotivini təşkil edir.

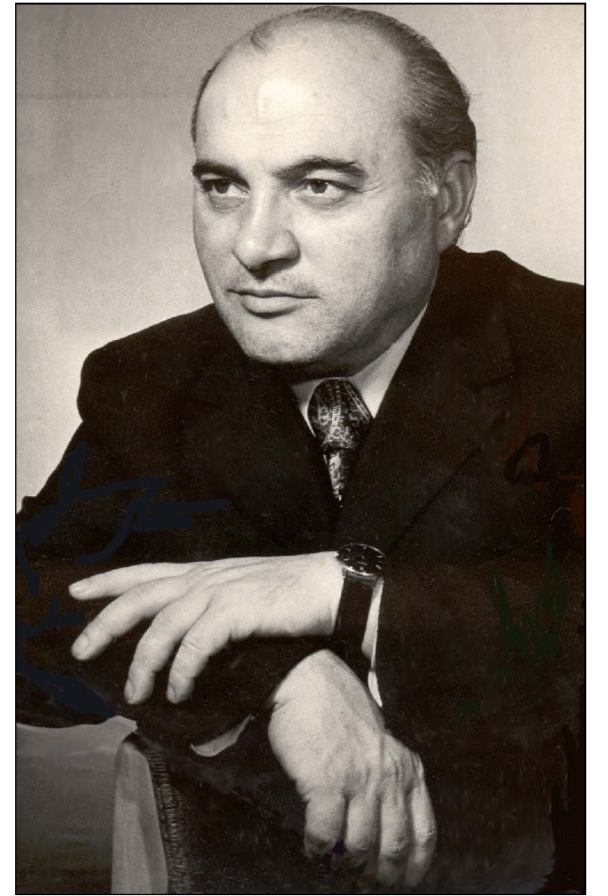
Adil Babayevin sonetlərində öləri, keçici hissələr, duyğular deyil, həyatın acısını, şirini dadmış, onun sınaqlarında bərkimiş, hər cəhətdən kamilləşmiş bir şairin ürək döyüntüləri eşidilir:

*İstəyəm bu dünyadan köçümü sürən zaman,
Heç olmasa bir nəfər salsın məni yadına,
Etiraf eləsin ki, heç olmasa bircə an,
Ümid muru salıbdır şerim həyatına.*

Adil Babayev lirik şairdir, lakin sonetlərində lirik şairi müdrik şair əvəz edir. Çünki şair sonetlərində çox düşündürücü, fəlsəfi fikirlər irəli sürür. Onun sonetləri bu cəhətdən ustadnamələrimizə daha çox bənzəyir. "Əgər dostumsansa, güzgüm ol mənim" sonetində olduğu kimi:

*Əgər dostumsansa, güzgüm ol mənim,
Görüm varlığını rəftarında mən.
Hissimi, duyğumu duysun vətənim
Sənin dostluğunun zirvələrindən.*

Qələmə aldığı mövzuları, təsvir etdiyi hadisələri və insanları özünəməxsus bir şəkildə mənalandırmaq, onlara poetik

vüsət vermək, bəzən ən konkret və kiçik həyatı faktdan dərin bədii fəlsəfi mühakimələrə keçmək Adil Babayevin istedadının ayrılmaz və gözəl xüsusiyyətlərindən biridir. Elə bu xüsusiyyətin gücündəndir ki, bəzən onun bir sonetində fikir və obraz böyük bir poemada həll edilən məsələlər qədər insanı düşündürür. Habelə, onun həcm etibarlı ilə böyük olan əsərlərində, poemalarında elə konkret yığcam parçalara, beytlərə və misralara rast gəlik ki, özlüyündə onlar miniatür şeirdən geri qalmayan sənət inciləridir.

Adil Babayevin ömrü yolunu izləyərkən onun nə qədər nikbin, mübariz olduğunu şahidi oluruq. Bu mübarizlik təbiətən sakit, mülayim, ətrafdakı hər şeyə və hamıya son dərəcə həssaslıqla yanaşan bu insanın xırda hissələrə əsir olmamasında, saxtakarlığın, riyakarlığın, şöhrətpərəstliyin, yaltaqlığın hər cür təzahürlərinə açıq düşmən kəsilməsində, əməlinə bir an belə dönməməsində, qəlbinə xəyanət etməməsində özünü bürüzə verir. O, bir insan və şair kimi xoşbəxtliyini bunda görür:

*Nifrət eyləyirəm xırdalıqlara,
Xırda adamla kin bəsləyirəm.
Körpə qartalları qayalıqlara,
İnsanı göylərə mən səsləyirəm.*

*Ülvi niyyətlərə pərəstişkaram,
Böyük arzulardır Tanrım, məbədim.
Kiçiklər ömrümə qatsa da haram,
Böyüklər eşqinə səcdə etmədim.*

Ümumiyyətlə, xırdalıqlardan uzaq olub, böyük arzuları özünə məbəddən Adil Babayev zamanın nəbzini tutan, xalqın duyğu və düşüncələrini poetik dillə əks etdirən, xalq yaradıcılığında bəhrələndirən sənət möhürlü lirik şeirlərlə Azərbaycan poeziyasında layiqli mövqə qazanmış, yaddaşlarda dərin izlər qoymuşdur.

Aypara BEHBUDOVA
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent